

УДК 821.161.2

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.1/27.203357>**Світлана БАРАБАШ,**

orcid.org/0000-0002-9405-0839

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри україністики

Національного медичного університету імені О. О. Богомольця

(Київ, Україна) svitlana.barabash@gmail.com

ІДЕЙНО-ТЕМАТИЧНЕ ОСМИСЛЕННЯ ДРАМАТИЧНИХ ТВОРІВ ДЛЯ ДІТЕЙ М. КОЗОРИСА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

У статті розглядаються особливості української літератури для дітей на порубіжжі XIX–XX ст., зокрема ідейно-тематичне осмислення творів для дітей М. Козоріса початку ХХ століття, письменника, який був морально і фізично знищений більшовицькою владою, який життя, розум та всю працю віддав на користь своєї Батьківщини, свого народу, готуючи «грунт до утворення української державності».

Жанрово-стильові шукання засвідчує творчість митців, які вміло поєднували традиційне (реалістичне) зображення дійсності з новими практиками художнього показу людини (дитини), її вчинків, переживань, мікро-світу; осмислення і трактування історичних фактів, постатей, подій. Ці ознаки значною мірою притаманні М. Козорісу. Поєднання романтичного та модерного бачення історії та ролі в ній особистості, ідея національного та духовного відродження, продовження народних традицій, філософія гуманізму відтворена у п'єсах для дітей («Діточе свято», 1914; «Тарас-дитина»). М. Козоріс робить акцент на постаті духовного наставника – Великого Кобзаря, формує почуття гідності, усвідомлення поняття «Україна-мати». Письменник виконував її етноохоронну, духовнотворчу місію, його слово, крім власне літературної, здійснювало просвітницьку, виховну функції, ефективно сприяючи розвитку й збереженню національної самосвідомості. Усе своє життя він ішов із глибоким «почуттям шляху», прагненням шукати, рухатися вперед, оглядаючись назад, до свого коріння, своїх начал і джерел, осмислюючи його причини і наслідки в минулому, теперішньому і майбутньому. Розгляд літературної спадщини М. Козоріса з погляду походження, художньої сутності, місця в історичному середовищі, впливу на подальший літературний розвиток і сприйняття сучасниками та нащадками набуває дедалі більшого значення в контексті дослідження її місця в літературному процесі ХХ ст.

Унікальність і непроминуца цінність творчого доробку письменника дає багатий матеріал для характеристики політики, культури і загальної суспільно-естетичної атмосфери України міжвоєнного двадцятиліття – періоду розвитку нових тенденцій перехідного характеру та її творчої постаті письменника.

Ключові слова: твори для дітей, образок, ідейно-тематичне осмислення.

Svitlana BARABASH,

orcid.org/0000-0002-9405-0839

Candidate of Philological Sciences,

Associate Professor of the Department of Ukrainian Studies

O. O. Bogomolets National Medical University

(Kyiv, Ukraine) svitlana.barabash@gmail.com

IDEOLOGICALLY-THEMATIC AWARENESS ON M. KOZORIS'S DRAMATIC WORKS FOR CHILDREN AT THE BEGINNING OF THE 20th CENTURE

This article presents us the features of the Ukrainian literature for children in the 19-20th centuries. In particular it shows an ideologically-thematic awareness on M. Kozoris's dramatic works for children at the beginning of the 20th century. The works of this writer were morally and physically destroyed by Bolshevik authorities. M. Kozoris was a person who devoted all his life to our Motherland and its people preparing a background for forming Ukraine as a state.

Genre-and-style searches prove an artists' creation. They combine a traditional picture of reality with new traditions of describing people and their actions, problems and micro world. Also it shows a realization and interpretation of some historical facts, figures and events. These features are specific for M. Kozoris. The plays for children («Children holidays», 1914; «Taras is a child») show the romantic and modern view of history and a role of a person in it. Moreover, the works introduce the ideas of national and spiritual revival, the following of the national traditions and the philosophy of humanism. M. Kozoris pays our attention on the figure of the spiritual mentor – Great Kobzar. The writer forms a feeling of dignity and helps us realize a fact that Ukraine is our mother. Furthermore, the writer also played an ethno-guard and spiritually creative function. Moreover, his word, except literary one, did an educational function. It effectively supported the development and saving of the national self-consciousness. All his life the writer had been living with a deep sense of way, wishing to look for something, going ahead and looking back up to his roots and

sources. In such ways he tried to realize all the reasons and consequences in the past, present and future. We can analyze M. Kozoris's literary heritage from different aspects. On the one hand, it is investigated from the point of origin, artistic essence and a place in the history. On the other hand, we perceive the works of M. Kozoris realizing their influence on the further literary development and accepting of contemporaries and posterities. It can be sure that M. Kozoris's literary heritage plays very important role in literature of the 20th century.

Unique and enduring value of the writer's creative works gives us a variety of rich materials to characterize policy, culture, and social-aesthetic atmosphere of Ukraine in the interwar 20s. This period is well-known for the development of new tendencies and a creative figure and the writer.

Key words: works for children, patterns, ideologically-thematic awareness.

Постановка проблеми. Українська література для дітей на порубіжжі XIX–XX ст. характеризується рядом специфічних рис, що пов'язані зі зміною політичних векторів, необхідністю формування нового світогляду, тогочасними вимогами до творів кола дитячого читання, видавничої справи. Відбувається становлення світоглядних позицій, переорієнтація людства «від логоцентричних моделей світу на екзистенційну перспективу «філософії життя»» (Ю. Ковалів), що зумовило потребу оновлення системи засобів художнього зображення людини і світу.

Мета статті. Наразі вважаємо актуальним дослідження творчості письменників, які формували новий світогляд, були активними учасниками суспільних процесів і які зрештою були морально і фізично знищені більшовицькою владою. Мова про діяча організації «Західна Україна» Михайла Козоріса – талановитого письменника, літературознавця, публіциста, журналіста, юриста, державно-політичного діяча, який життя, розум та всю працю віддав на користь своєї Батьківщини, свого народу, готуючи «грунт до утворення української державності» (Кушнір, 1918: 873). М. Козоріс у цій царині ще залишається недослідженим, тому вважаємо за доцільне розглянути ідейно-естетичні особливості його творів для дітей поч. XX ст.

Аналіз досліджень. Естетично вмотивовану періодизацію історії літератури для дітей та юнацтва розробила Т. Качак (Качак, 2018); зародженню і розвитку української радянської дитячої прози довоєнного періоду, еволюції в ній позитивного героя та трансформації художнього конфлікту присвячена монографія С. Іванюк (Іванюк, 1990); Г. Корнеєва здійснила дослідження української дитячої книжки Галичини (Корнеєва, 2004; Корнеєва, 2011); аналізу творів української дитячої літератури присвячено дослідження З. Торчинської (Торчинська, 2011); Н. Богданець-Білокаленко (Богданець-Білокаленко, 2012) та ін.

Г. Корнеєва, розглядаючи історію вивчення української дитячої книжки Галичини, визначає три основні хронологічні періоди: перший об'єднує дослідження, які з'явилися наприкінці XIX ст. –

пер. пол. XX ст. (до 1939 р.) в Україні, зокрема в Галичині; другий – 1946–1990 рр. – дослідження в діаспорі та СРСР; третій період 1991–2004 рр. дослідження науковців доби незалежної України (Корнеєва, 2004: 11).

Виклад основного матеріалу. Явища перехідного плану засвідчують основні тенденції розвитку літератури для дітей та юнацтва на межі XIX–XX ст. Відбулися тематичне та жанрове розширення письменства, адресованого дітям, поступовий відхід авторів від зображення соціально-побутових реалій і зосередження на внутрішньому світі дитини. Можливості художньої діяльності розширює жанрово-стильова деканонізація.

Жанрово-стильові шукання засвідчує творчість митців, які вміло поєднують традиційне (реалістичне) зображення дійсності з новими практиками художнього показу людини (дитини), її вчинків, переживань, мікросвіту; осмислення і трактування історичних фактів, постатей, подій (Качак, 2018: 87–88). Ці ознаки значною мірою притаманні М. Козорісу. Поєднання романтичного та модерного бачення історії й ролі в ній особистості, ідея національного та духовного відродження, продовження народних традицій, філософія гуманізму відтворена у п'єсах для дітей («Діточе сьвято», 1914; «Тарас-дитина» – орфографію збережено – С. Б.). Література перших десятиліть XX ст. набувала виразного національного спрямування. З'являються читанки, хрестоматії, збірники, серії книжок для дітей.

Дослідники літератури визначають особливості розвитку цих явищ. Так, Н. Дзюбишина-Мельник розробила періодизацію дитячої літератури, враховуючи історичні аспекти. І період (сер. XIX–кінець XIX ст.) пов'язаний із появою читанки Маркіяна Шашкевича на Західній Україні і букварів для недільних шкіл на Східній Україні. II період (поч. XX ст.) пов'язаний із новим баченням дитячої літератури, де письменники усвідомлюють літературу не як дидактику, а як один із видів мистецтва. Твір є джерелом естетичних, емоційних переживань, а не лише засіб виховання. III період (30-ті – 50-ті рр. XX ст.) характеризується

наступом тоталітаризму на всі сфери життя, зокрема, й літературу. IV період (60-ті – 90-ті рр. ХХ ст.) пов'язаний із «хрущовською відлигою».

Н. Богданець-Білоskalенко виокремлює наступний період (кінець 90-х – поч. ХХІ ст.) – твори стають більш урбанізованими, відповідають вимогам часу, читацькі запити задовольняються новими, сучасними персонажами. (Богданець-Білоskalенко, 2011: 4–5).

С. Іванюк у розвитку української радянської прози для дітей 1917–1941 рр. визначає два чітко розмежованих етапи, періодизація яких не просто збігається з періодизацією «дорослої» літератури. Вона зумовлена більш вагомими чинниками, надзвичайно відчутними якісними і кількісними змінами, що торкалися проблематики, стилю, композиції, педагогічної концепції, образу героя й розуміння письменниками свого адресата. Перший період (1917–1932) характеризується тим, що відбувається зародження української радянської літератури для дітей, становлення її героя, формування стилю, жанрів, перших її теоретичних засад. Тоді коли відбувалися ліквідація неписьменності, класове розшарування населення, перед письменниками постало питання започаткувати нову дитячу літературу. Творення концепції адресата ґрунтувалося на інтуїції авторів, на їхніх баченнях взірцевого читача, образ якого був ближчим до ідеалу, ніж до життя. Зазвичай він не мав індивідуальних рис характеру, був утіленням певної естетичної ідеї. Оповідь велася з просторово-часової, психологічної, фразеологічної, естетичної, класової точок зору героя. Позиції героя і адресата були досить близькими, навіть тотожними.

Колективне й індивідуальне у свідомості дитини стало наскрізною проблемою української радянської прози для дітей, де простежувалася тенденція гіперболізації можливостей дитини, протиставлення їх нібито меншим можливостям дорослих, декларація ідеалізованих особистісних, морально-психологічних якостей дітей (Іванюк, 1990: 16–17).

Другий етап розвитку української дитячої прози (1933–1941) мав свої особливості. У 30-ті рр. було прийнято ряд постанов партії та уряду, засуджено діяльність РАПП, створено Спілку радянських письменників, Спілку письменників України. У цей період здійснювалася реформа школи, реабілітація казки, розроблялася концепція дитячих письменників, яка узгоджувалася з існуючими в суспільстві педагогічними концепціями. У читацькому середовищі відбулися помітні зміни: зріс освітній рівень читача; стрімко розвивалася видавничо-поліграфічна база: випускалася

класика, переклади дитячих книжок прогресивних зарубіжних письменників.

У цей час розширюються жанрові межі дитячої літератури: з'являються роман, літературна казка, композиція творів ускладнюється, збільшується кількість дійових осіб, вони наділяються індивідуальними рисами характеру, виконують різні естетичні функції у тексті. Письменники створюють конфліктну ситуацію в дитячому колективі, через конфлікт персонажів розкривається ідея твору. Внаслідок цього спостерігається відсторонення адресата від героя, який став не тільки суб'єктом, скільки об'єктом читацької оцінки (Іванюк, 1990: 124). Література спонукає читача знаходити власні вирішення конфліктних ситуацій.

Б. Корнєєва визначає особливості розвитку дитячої літератури Галичини кін. ХІХ – пер. пол. ХХ ст., до 1939 р. Наприкінці ХІХ ст. зростає політична, національно-культурна активність українців Галичини, посилюється боротьба за український зміст навчання і виховання, національно-патріотичну свідомість дітей. У цей період стрімко розвивається книговидавнича справа (Корнєєва, 2004: 18).

І. Франко як один з організаторів видавничої справи в Україні, співробітник журналу «Дзвінок», автор творів для дітей у працях «Женщина-мати», «Ученицька бібліотека в Дрогобичі», «Ревізія шкільних бібліотек» писав про те, якою повинна бути дитяча література, як дитина повинна читати, щоб читання стало «здоровим кормом для вуха», які жанри літератури найкраще сприймаються дітьми, про тематику й особливості викладу матеріалу, якість ілюстрацій (Корнєєва, 2011: 14).

У 1881 р. з'являється перше профільне видання для дітей Руське Товариство Педагогічне (РТП), з 1912 р. воно називається Українське Педагогічне Товариство (УТП), з 1926 р. – «Рідна Школа» (РШ). Видане українського педагогічного товариства (орфографію автора збережено – С. Б.) у друкарні наукового товариства ім. Шевченка видало книжечку для дітей із п'єсами М. Козоріса «Тарас-дитина» і «Діточе съвято», де письменник розкриває теми освіти, патріотичного виховання, ролі постаті Кобзаря на формування національної свідомості. У «підрадянській» Україні видання дитячої літератури в Галичині оцінювалися як націоналістичні, трактувалися як такі, що не формують у дітей «здорового матеріалістичного світогляду».

Жанр «Діточого съвята» М. Козоріса визначає як «сценічний образок в 2 діях» (Козоріс, 2013: 371). Дійовими особами є 12-тилітня Марійка, її молод-

ший брат Микольцьо, Володзя, Цьопа, Іринка, Андрійко – 8–12-тилітні діти. Отже, твір орієнтований на молодшого школяра. Із п'єси довідуємося, що діти читають «газетку “Дзвінок”» (Козоріс, 2013: 373–375). Цей ілюстрований художньо-педагогічний журнал для дітей і молоді виходив у 1890–1914 рр. у Львові двічі на місяць, мав підзаголовок «Письмо ілюстроване для дітей та молодіжі». Журнал сприяв естетичному, розумовому розвитку читачів, ознайомлював із кращими здобутками рідної та зарубіжної літератури, з історичною спадщиною та сучасністю рідного та інших народів, формував почуття патріотизму та любові до рідної мови.

Саме з журналу «Дзвінок» головна героїня п'єси «Діточе сьвято» Марійка ознайомлює дітей з віршем «Чи знаєш, дитино?» (Козоріс, 2013: 374–375). Через поетичні рядки перед слухачами постає образ Шевченка, який «родивсь серед неволі, тьми і праці» (Козоріс, 2013: 382), мати молилася за свого сина кріпака, і Бог «в руки хлопцеві вложив співецьку чародійну ліру» (Козоріс, 2013: 382). І той юнак, взявши кобзу, співав людям про щастя, волю, чесну боротьбу. Йдеться і про роки заслання поета, коли «Замовкла пісня на устах, Але в душі жила, брєніла, І в серці бідного співця Огнем палаючим горіла» (Козоріс, 2013: 382), про «лукаву долю» (Козоріс, 2013: 382), яка принесла «сподівану волю» (Козоріс, 2013: 382), але не було у співця сил: «Остання пісня прозвеніла – І в небо тихо піднялась Душа поета наболіла» (Козоріс, 2013: 383). Проте слово невмируще звучить як заповіт, духовний код нації: «Але живуть В серцях людей слова безсмертні І тихо по Вкраїні всій Бренять его пісні славетні» (Козоріс, 2013: 383). Актуальними й болісними є ці слова нині, у час, коли українська мова, нація повинні відстоювати право на духовне і фізичне існування; коли Незалежна Україна повинна відвоювати власні кордони. Поезія – це діалог матері й дитини про «рідну землю – Русь-Україну, Неньку хоробрих козаків» (Козоріс, 2013: 376), де М. Козоріс робить акцент на національному вихованні. Дидактичною настановою звучать слова автора через уста Влодзі: «всі українські діти повинні пильно вчити ся всього, щоби колись, як підроснуть, станули своєму народови в підмогу, вивели его з темноти, добули ему кращої долі», «Ніхто з нас не повинен стидати ся, що він є Українцем чи Українкою – нам треба нашою народністю гордити ся. І ціле жите треба і нам витривати при своїм народі і йти з ним хоч би на смерть!» (Козоріс, 2013: 377). Марійка запропонувала дітям влаштувати Шевченківське свято. Письмен-

ник від особи дівчинки розповідає про історичні особливості вшанування Кобзаря, що колись було невільно це робити, а зараз «вільно». Патріотичні настрої дітей висловлено мовними засобами, які передають емоційне ставлення: «наш Батько Тарас», «наш Кобзар», «Ми зібрали ся тут нині, щоб віддати честь нашому дорогому Кобзареві Тарасови, котрий писав такі гарні вірші і котрий терпів за Україну, бо любив Єї сильно-гарячо. І ми любимо Єї і задля Неї і Єго», «незабутній Кобзар» (Козоріс, 2013: 383–384).

Таким чином, М. Козоріс робить акцент на постаті духовного наставника – Великого Кобзаря, формує почуття гідності, усвідомлення поняття «Україна-мати». Письменник виконував й етноохоронну, духовнотворчу місію, його слово, крім власне літературної, здійснювало просвітницьку, виховну функції, ефективно сприяючи розвитку й збереженню національної самосвідомості. Усе своє життя він ішов із глибоким «почуттям шляху», прагненням шукати, рухатися вперед, оглядаючись назад, до свого коріння, своїх начал і джерел, осмислюючи його причини і наслідки в минулому, теперішньому і майбутньому. Навчаючись у польській гімназії м. Станіслава, М. Козоріс відзначався допитливістю, кмітливістю і розумом, понад усе любив літературу і музику. Запалений поступовими ідеями та вільнодумством Т. Шевченка, вступив до нелегального об'єднання. Гуртківці Станіславської гімназії виявляли інтерес до питань літературного руху, української мови, фольклору, історії України; із захопленням читали твори М. Шашкевича, І. Котляревського, І. Нечуя-Левицького, І. Франка, Е. Золя, І. Тургенєва, Лессінга; студіювали вільнодумні книжки Дрепера, М. Драгоманова, влаштовували концерти, вистави, обговорювали реферати тощо. Змалечку, увібравши любов до народної пісні, М. Козоріс у цей період «записував народні пісні, а також нові пісні, які тоді молодь зачинала співати, як «Шалійте, шалійте», «Закувала та сива зозуля» «Гетьмани-гетьмани», «Крилець, крилець сокола дай», та багато інших пісень записав брат під нотами, любив їх співати, голос у нього був сильний з дуже милою душевною закраскою» (Козоріс-Баріякова М., Б/д). У п'єсі «Діточе сьвято» діти співають пісню «Ой ходила дівчинонька беріжком», «Чом? чом? земле моя, так люба ти мені?»; «Боже великий, єдиний Русь-Україну спаси!»; діти декламують поему Т. Шевченка «Іван Підкова», «Садок вишневий коло хати»; вірші на честь Великого поета України; в інтерпретації Марійки звучить народна мудрість: «Ти судиш Василя по его одежи, а не по душі.

Він хоч бідний, а може бути дуже розумний і добрий хлопець» (Козоріс, 2013: 380). По одезі стрічають, а по уму проводжають. Не суди по одезі, а суди по уму – народні прислів'я, використання яких свідчить про зв'язок з давніми духовними надбаннями, дитячу мудрість, розсудливість. Настановою для підростаючого покоління звучать слова автора вустами Марійки: «Обніміть, полубіть, українські діти, найменшого свого земляка, значить найбіднішого, найменш просвіченого. Ми повинні любити не тільки своїх, найблизших рідних, свояків і приятелів, але всіх українців, які б вони не були бідні, темні, бездольні – бо ми всі брати і сестри. А коли будемо вчити ся, коли такою великою любов'ю станемо любити ся, коли будемо дбати про найменшого брата, тоді покажемо найкраще, що любимо нашого Батька Тараса і тогди усьміхнеть ся. Утішить ся, відживе заплакана, нещаслива Ненька-Україна» (Козоріс, 2013: 384). Усвідомлюючи свої фізичні можливості, діти проголошують через нуту «Ми гайдамаки» пріоритети, завдання, своє ставлення до історії, духовних пророків, сьогодення і майбуття:

«І хоч слабі в нас сили діточі,
Хоч і нас пута вражії давлять,
Тут ми присягаєм всі Тобі, Пророче,
Ціле жите Твій заповіт сповнять»
(Козоріс, 2013: 385).

Ці слова перегукуються з Симоненковими «В океані рідного народу відкривай духовні острови!»

Тема служіння рідному народові, участі дітей у відзначенні національних свят, пошанування історичного минулого, національних героїв звучить у творах М. Козоріса.

У п'єсі (або як сам автор визначав жанр твору – «в двох сценічних образах») «Тарас-дитина» (1914), присвяченій «Своїй маленькій і чемній учениці Цьопі В.» М. Козоріс пише про «найбільшого поета» Т. Шевченка, який у творі постає в образі хлопчика того ж віку, що й читачі. У першому образку Тарас і Оксана 8-літні, а у другому образку їм уже по 12 років. Таким чином автор простежує хронологію подій, зміни в настроях та інтересах дітей, становлення їх як особистостей, будучи глибоким психологом, описує вікові особливості дітей, побут українців, фольклор. У першому образку він зображає забавки дітей: гра «Мишка бура, де ти була?» (Козоріс, 2013: 387), використовує приказки «Бодай тебе, Васильку, кури разом з вівсом з'їли» (Козоріс, 2013: 387), «Якось такої березової каші наїв ся, що раз!» (Козоріс, 2013: 387), «Перескочив, як кертичу копичку», «Перескочив, як куряче яечко»

(Козоріс, 2013: 387), «Мені так кортить грати, аж руки сверблять» (Козоріс, 2013: 389), Тарас співає жартівливу пісеньку «Курочка-журочка» (Козоріс, 2013: 390), звучать дитячі забобони «А ти не чув, що через кого перескочить ся, то не буде рости?» Діти співають козацьких пісень:

«Козаки степом женуть ся,
Від копит земля дрожить,
Перед ними ворог лютий
В крові на землі лежить...»

А гетьманський кінь вороний,
Хлопці вірні січовії,
Він вірлом біжить у бій,
Війна мати, кінь їм брат,
Стяг козацький повіває,
За Україну, за свій нарід
Коло него хлопців рій!
Кожий душу дати рад»
(Козоріс, 2013: 390).

В образі Тараса втілено риси великого поета України в дитячі роки. Дітям легше сприймати постать через близькі психологічні особливості. Він бавиться з ними, грає у ті ж ігри, через розповідь про містичну зустріч з дівчиною говорить про своє призначення – служити українському народові. Використовуючи народний колорит (особливості вбрання, рослини рідної землі), автор майстерно створив портретну характеристику нереального персонажа: «В білій одезі, перев'язане золотом стяжкою волосся ясне, а на голові вінець з колосся і барвінку. Ходить вона і плаче, а що сльоза впаде, виростають білі цвіткі. Вона топче їх, а інші виростають раз в раз...» Дівчина-віщунка, дівчина-Доля, дівчина-Україна витягла «золотий колос, що носила у віночку» (Козоріс, 2013: 392), даючи, промовила: «Сховай сей колос, Тарасе, і не показуй нікому! Стережи его добре! Як виростеш, підеш в сьвіт, будеш шукати плуга... Натерпишся ся много, але знайдеш той плуг. Тим плугом зореш українську ниву і засієш зерном з того колоса. І щезне тьма і буде ясно на Україні» (Козоріс, 2013: 392). Символічним є поняття плуга, адже це не лише назва знаряддя праці, саме таку назву мала літературна організація, в яку входив М. Козоріс («Плуг» – Спілка селянських письменників). Він орав літературну ниву і сіяв зерно правди та свободи. Пшениця – символ життя, любові до рідного народу. Саме в своє серце поклав той «золотий колос» Тарас. Вогнем Прометея горить Дар дівчини у грудях хлопця. Дівчина-Доля передрікає майбуття Пророка: «Сей нарід (показує) – се твої брати. Іди в сьвіт шукати плуга, бо час сіяти.

Зерно з того золотого колоса дасть щастє твоїм братам. Тебе запряжуть також в ярмо, але твоїм ярмом звільниш свій нарід з неволі. Ти мусиш терпіти, мусиш бідувати, бо хто має біду побороти, мусить сам її пізнати. Будь сьмілим, а ім'я твоє стане вічним. Я все буду з тобою» (Козоріс, 2013: 395); «Тебе запряжуть у ярмо, але ти своїм ярмом двигнеш свій нарід» (Козоріс, 2013: 400). Слова виявилися пророчими, Україна здобула незалежність і стала на демократичний шлях розвитку.

Висновки. Отже, характерною рисою у вивченні української дитячої книжки періоду кінця ХІХ – пер. пол. ХХ ст. (до 1939 р.) є обговорення питань, пов'язаних зі специфікою написання творів для дітей, виданням дитячої літератури. Усі публікації свідчать про розуміння українською спільнотою важливості дитячої книжки у вихованні дітей, формуванні світогляду

громадянина, розвитку творчих здібностей, орієнтації на майбуття та пам'яті історичного минулого як важливої основи передачі духовних цінностей, надбань народу.

Розгляд літературної спадщини М. Козоріса з погляду походження, художньої сутності, місця в історичному середовищі, з погляду впливу на подальший літературний розвиток, сприйняття сучасниками і нащадками набуває дедалі більшого значення в контексті дослідження її місця в літературному процесі ХХ ст.

Унікальність і непроминуца цінність творчого доробку письменника дає багатий матеріал для характеристики політики, культури і загальної суспільно-естетичної атмосфери України міжвоєнного двадцятиліття – періоду розвитку нових тенденцій перехідного характеру та творчої постаті письменника.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богданець-Білоskalенко Н. І. Біографії українських письменників II половини ХІХ – початку ХХІ століття : навч. посіб. Київ, 2012. 92 с.
2. Дитяча література. Твори українських письменників II половини ХХ – початку ХХІ століть : навч. посіб. / упор. Н. І. Богданець-Білоskalенко. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2011. 480 с.
3. Іванюк С. С. Адресат – майбутнє. Герой і концепція адресата української радянської прози для дітей (1917–1941). Київ : Наук. думка, 1990. 128 с.
4. Качак Т. Українська література для дітей та юнацтва : підруч. Київ : ВЦ «Академія», 2018. 352 с.
5. Козоріс-Бариліякова М. Листи до юних краєзнавців. *Особистий архів П. Арсенича*. Б. д.
6. Корнеєва Г. Українська дитяча книжка Галичини (друга половина ХІХ ст. – 1939 р.): Історико-книгознавчий аспект. Львів, 2004. 300 с.
7. Корнеєва Г. Українська дитяча книжка Галичини: від «Читанки» М. Шашкевича (1850–1939): Історико-краєзнавчий аспект. Львів : Світ, 2011. 280 с.
8. Кушнір М. Д. В. Маркович (з приводу ювілею). *Книгар*. 1918. Ч. 15. С. 873.
9. Михайло Козоріс. Вибране ; упор. Є. Баран, Г. Рис. Івано-Франківськ : Тіповіт, 2013. 416 с.

REFERENCES

1. Bogdanets-Biloskalenko, N.I. (2012). Biografii ukrainskikh pismennikov II polovini XIX – pochatku XXI stolittya [Biographies of Ukrainian writers in the second half of the nineteenth and early twentieth centuries]. Kyiv [in Ukrainian].
2. Bogdanets-Biloskalenko, N.I. (Eds.). (2011). Dityacha literatura. Tvorі ukrainskikh pismennikov II polovini XX – pochatku XXI stolit [Children's literature. Works of Ukrainian writers of the second half of the XX – beginning of the XXI centuries]. Kyiv: Vidavnichiy Dim «Slovo» [in Ukrainian].
3. Ivanyuk, S.S. (1990). ADRYESAT – MAYBUTNE. Geroy i konyeptsiya adresata ukrainskoї radyanskoї prozi dlya ditey (1917–1941) [ADDRESS IS FUTURE. Hero and Concept of the Destination of Ukrainian Soviet Prose for Children (1917–1941)]. Kyiv: Nauk. Dumka [in Ukrainian].
4. Kachak, T. (2018). Ukrainska literatura dlya ditey ta yunatstva [Ukrainian literature for children and young people]. Kyiv: VTs «Akademiya» [in Ukrainian].
5. Kozoris-Barilyakova, M. (Dateless). Listi do yunikh kraєznavtsiv [Letters to young local historians Letters to young local historians]. Osobistiy arkhiv P. Arsenicha – Personal archive of P. Arsenic [in Ukrainian].
6. Korneeva, G. (2004). Ukrainska dityacha knizhka Galichini (druga polovina XIX st. – 1939 r.): Istoriko-knigoznavchiy aspekt [Ukrainian Children's Book of Galicia (second half of XIX century – 1939): Historical and literary aspect]. Lviv [in Ukrainian].
7. Korneeva, G. (2011). Ukrainska dityacha knizhka Galichini: vid «Chitanki» M. Shashkevicha (1850–1939), Istoriko-kraєznavchiy aspekt [Ukrainian Children's Book of Galicia (second half of XIX century – 1939): Historical and literary aspect]. Lviv: Svit [in Ukrainian].
8. Kushnir, M.D. (1918) V. Markovich (Z privodu yuvileyu) [V. Markovich (On the occasion of the anniversary)]. *Knigar – The bookseller*, 15, 873 [in Ukrainian].
9. Baran, E., Ris, G. (Eds.) (2013). Mikhaylo Kozoris. Vibrane [Michael Kozoris. Favorites]. Ivano-Frankivsk: Tipovit [in Ukrainian].